

Судова експертиза в адміністративному судочинстві в сучасних умовах

Юлія Панкєєва

старший судовий експерт, відділ судової експертизи № 3 (м. Нікополь), лабораторія судової експертизи (м. Кривий Ріг), Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Дніпро, Україна, e-mail: ylia_pankeeva@ukr.net

Розглянуто питання щодо призначення та виконання судових експертиз в адміністративному судочинстві. Освітлено низку системних проблем як правових так і суто практичних, які виникають під час проведення судових експертиз.

Ключові слова: судова експертиза; адміністративне судочинство; виконання експертиз; висновок експерта; проблемні питання.

Forensic Expertise in Administrative Proceedings in Modern Conditions

Yulia Pankeeva

The issues of the appointment and performance of forensic examinations in administrative proceedings are considered. A number of systemic problems, both legal and purely practical, that arise when conducting forensic examinations are highlighted.

Keywords: forensic examination; administrative proceedings; performance of examinations; expert opinion; problematic issues.

Судова експертиза в адміністративних справах — це процесуальна дія, під час якої суд залучає експерта для з'ясування обставин справи, що потребують спеціальних знань (технічних, економічних, медичних, екологічних тощо).

Судова експертиза є одним із ключових засобів доказування в адміністративному судочинстві, оскільки забезпечує встановлення фактичних обставин справи.

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає експертизу у справі з для з'ясування обставин, що мають значення для справи, щоб залучити необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких установити відповідні обставини неможливо або жодною стороною не наданий висновок експерта з цих самих питань або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності.

Про призначення експертизи суд постановляє ухвалу, у якій зазначає, які підстави є для проведення експертизи, ставить запитання, з яких експерт має надати суду висновок, також указує перелік матеріалів, що надаються для дослідження, та інші дані, які мають значення для проведення експертизи.

Експертом в адміністративних справах може бути особа, яка має спеціальні знання

у відповідній галузі, може бути працівником державної спеціалізованої установи або приватним експертом, унесеним до реєстру атестованих судових експертів та не повинен бути зацікавленим у результаті справи.

Найпоширенішими видами експертиз в адміністративному судочинстві є економічна (податки, штрафи, бюджетні кошти), будівельно-технічна, земельна, екологічна, медична, товарознавча, почеркознавча, комп'ютерно-технічна.

Висновок експерта є письмовим доказом, оцінюється судом разом з іншими доказами. Суд може відхилити висновок, але з обов'язковим мотивуванням.

Суд може призначити додаткову експертизу, якщо висновок неповний або незрозумілий. Також він може призначити повторну експертизу, якщо є сумніви в обґрунтованості або об'єктивності попередньої.

Під час війни призначення та виконання судових експертиз в адміністративному судочинстві зіткнулося з низкою системних проблем як правових, так і суто практичних. Тема на даний час дуже актуальна.

Проблеми виникають, тому що під час війни діяльність експертних установ обмежена. Це обумовлене евакуацією, знищенням

державних експертних установ, тимчасовим припиненням роботи через бойові дії, нестача фахівців (мобілізація, виїзд за кордон тощо). Як наслідок, відбувається затягування строків виконання експертиз або неможливість виконання окремих видів експертиз (будівельних, земельних, екологічних).

Через те, що порушуються процесуальні строки виконання експертиз, вони фактично тривають місяцями, замість установлених чинним законодавством певної кількості днів, відбувається накопичення нерозглянутих адміністративних справ.

Також проблеми виникають через обмежений доступ до об'єктів дослідження, бо території заміновані або окуповані, об'єкти зруйновані або пошкоджені або експерт не має можливості виїзду на місце. За таких перешкод експертиза проводиться за документами, без фактичного огляду, через що відбувається зниження доказової цінності висновків, виникає ризик оскарження висновків.

У сьогоdnішніх умовах унаслідок бойових дій утрачаються первинні документи, знищені архіви органів влади, відсутні матеріальні носії (товари, майно). Унаслідок цього експерт працює з неповними або копійованими матеріалами, його можливості для повноцінного дослідження обмежені.

На даний час є обмеження використання альтернативних форм експертизи, тобто обмежене застосування дистанційних експертиз, незастосований потенціал сучасних технологій, що призводить до додаткового навантаження на державні установи.

Суттєвий вплив на розвиток експертиз має цифровізація судочинства та публічного управління. У практиці адміністративних судів дедалі частіше виникає потреба в дослідженні електронних документів і цифрових підписів, аналізі інформації з державних реєстрів, перевірці функціонування інформаційних систем органів влади. Це сприяє форму-

ванню нових видів експертиз та оновленню методик дослідження.

В умовах ускладнення публічно-правових спорів (податкових, митних, екологічних, соціальних) роль судової експертизи істотно зростає, особливо у справах щодо оскарження рішень суб'єктів владних повноважень.

Однією з актуальних проблем є зловживання сторонами правом на ініціювання експертизи з метою затягування розгляду справи, що суперечить принципу розумного строку судового провадження. Сучасною проблемою є формальний підхід судів до призначення експертиз, зокрема неналежне обґрунтування їх необхідності та некоректне формулювання запитань експерту. Тривалі строки виконання експертиз, перевантаженість експертних установ і кадровий дефіцит негативно впливають на ефективність адміністративного судочинства. Недостатній рівень застосування альтернативних та приватних висновків експертів обмежує принцип змагальності сторін та рівність учасників процесу. Фінансові труднощі, пов'язані з оплатою експертиз, створюють перешкоди для реалізації права на судовий захист, особливо для фізичних осіб.

Оцінювання експертного висновку судом часто має формальний характер, що знижує доказове значення експертизи та ставить під сумнів обґрунтованість судових рішень.

Також виникають психологічні чинники, а саме загроза життю експертів, стреси й професійне вигорання тощо, що призводить до зниження якості експертних досліджень, дефіциту кваліфікованих спеціалістів.

У сучасних умовах суттєво ускладнився механізм судової експертизи в адміністративному судочинстві, виникла потреба в адаптації процесуального законодавства, формуванні нових видів експертиз, оновленні методик дослідження, розвитку дистанційних форм експертизи, гарантіях безпеки експертів, підвищенні кваліфікації суддів та експертів.